

POZNATI REGENT MOSKVE, književnik Artur Kestler, objaviće u jesen ove godine prvi deo svoje autobiografije *Arrow in the Blue* (Strela u plavetnilo), iz koje junski broj *Der Monat*-a donosi izvod-opis Kestlerovog putovanja cepelinom na Severni Pol, godine 1931. U zanimljivom opisu ovoga putovanja možda je ipak najzanimljiviji odlomak iz Kestlerove knjige o tom putovanju, objavljene 1933. u SSSR-u, – odlomak vrlo karakterističan za to do kakvih apsurdnosti može da dovede u literaturi idolopoklonstvo. Opisujući predeo koji se prostire pod cepelinom u letu, pisac fiksira utisak što ga je u njemu izazvao prizor graničnog vijadukta na pruzi Lenjingrad–Reval: „Brodom se prolomio električni udar... Sve što je dotle bio samo pejisaž, izgubilo je svoj neutralni karakter, šume više ne behu zeleni gajevi iz bajke, već određeni volumen drva za izvoz. Polja više ne behu zeleni i žuti kvadrati, već bojno polje između traktora i pluga; ljudi više ne behu lutke koje mašu, već prijatelji i neprijatelji.”

(1953, 129, 372, 1–2, str. 115)

O NAJNOVIJOJ KNJIZI VILIJEMA SAROJANA, jednog od najpoznatijih savremenih pripovedača Amerike, izveštava *Times Literary Supplement* od 5. juna. Knjiga nosi naslov *Jahač bicikla u Beverli Hilsu*, a predstavlja neku vrstu autobiografskog romana o piščevim mladim godinama. U njoj Sarojan govori i o svome stvaralaštvu, koje, kako ga i naš čitalac zna iz nekoliko prevedenih pripovedaka, karakteriše prostota i spontanost izlaganja. Pisac iznosi da je u tolikoj meri gospodar svoga posla da

kada odluči da napiše neki roman za 33 dana, onda ga i napiše za tačno to vreme. Recenzent, pak, dodaje da je ta lakoća pisanja verovatno uzrok što je Sarojanova reputacija, koja je kulminirala oko 1930. godine, u poslednje vreme znatno opala, i što je i ova knjiga „žalosno štivo, jer niko ko se divio ranim pričama g. Sarojana ne može da oseti da je on dao svoju punu meru.” – Teško je reći da li se ovde radi o koketeriji jednog talentovanog pripovedača, o njegovom pretvaranju u biznismena, ili o naivnosti jednog recenzenta.

(1953, 129, 372, 1–2, str. 116)

ISTINA O FRANCU KAFKI, za čije delo i kod nas u poslednje vreme sve više raste interesovanje, obogaćeno je knjigom njegovih pisama jednoj ženi, *Briefe an Milena*, u izdanju S. Fischer Verlag-a. Objavljujući recenziju te knjige, Feliks Velč u junskom *Monat*-u daje zanimljive izvode iz Kafkinih ljubavnih pisama koji osvetljavaju sa psihološke strane uzroke Kafkinog „straha”, tako presudnog za fizionomiju njegovog stvaranja. Radi se, kako iz pisama izlazi, o strahu od „prljavoga”, koje je Kafka presreo u ranoj mladosti, u jednom sumnjivom hotelu, u licu neke devojke koja je „od pustog neznanja učinila jednu majušnu gadost (koja nije vredna spomena), izrekla jednu malu prljavštinu (koja nije vredna spomena), ali... ja sam istog trenutka znao da su ta gadost i ta prljavština u suštini vrlo nužno povezani sa celinom, i da su me baš ta gadost i ta prljavština tako ludačkom snagom povukli u taj hotel, koji bih inače izbegavao do svojih krajnjih sila.” U njenoj, Mileninoj blizini, ističe Kafka, on ne oseća tu potrebu za prljavim, ali ta potreba je ipak u vazduhu kao mogućnost, i otuda njegov strah. – Kao što se vidi, ova zbirka pisama će, pored estetske vrednosti, koju recenzent visoko uzdiže, pružiti bogatog materijala ljubiteljima Kafke i – psihoanalitičarima.

(1953, 129, 372, 1–2, str. 117)

MOŽDA ĆE BITI ZANIMLJIVO, za ponekoga, da sazna kako engleski pesnici nazdravljaju svojoj novokrunisanoj kraljici Jelisaveti II. Evo kako na primer izgleda pesma V. Sekvil-Vesta, objavljena u književnom dodatku *Tajmsa*, povodom ovog događaja:

2. JUN 1953.

*Gospo, kako je čudno biti Vaše Veličanstvo,
Kako je čudno probuditi se u običnom krevetu
I, napola budna, pomisliti: „Pa ko sam ja?“
Kao što svi mi pomislimo kada nas zorom
Ptice prve probude sa suncem koje se rađa
Pa se opominjemo sitnih činjenica naših života,
Obaveza koje imamo toga dana, fotografija
Uramljenih na našem stolu, knjiga, telefona,
I spajamo parčad našeg života, brige, dužnosti,
Sastavljajući možda, dok se oblak sna razbija,
Brzo obnovljen izveštaj našeg sadašnjeg sebe,
I o tome ko smo i šta nam treba uraditi.
Da li sam ja Jelisaveta ili Jelica?
Da li se pripremaju visoki državni dostojanstvenici?
Da li Čarls i Ana, u dečjoj sobi, spavaju?*

Vidimo da i pesma ovakve vrste može da bude bez visokoparnosti i patetike. Možda je zato lepa.

(1953, 129, 372, 1–2, str. 117)

LIK SINKLERA LUISA, nedavno preminulog poznatog američkog pisca, umnogome je osvetljen dvema novoizašlim knjigama, o kojima izveštava Tomas Rigs Jr. u njujorškom *Partisan Review*-u za jul–avgust. To su: 1) *Od Glavne ulice do Stokholma* (From Main Street to Stockholm) i 2) *Čovek iz Glavne ulice* (The Man from Main Street): Prva knjiga sadrži Luisova pisma

iz godina 1919–1930; drugo je čitanka – neka vrsta brevijara, sa sakupljenim manjim napisima popularnog romansijera. Rigs ističe da ni jedna ni druga knjiga nije značajna sa umetničke strane, pošto je Luisu, kao većini američkih pisaca, nedostajala kabinet-ska prefinjenost. No za nas će baš zato biti zanimljivo da zavirimo u način rada i shvatanja jednog značajnog predstavnika američke literarne produkcije, u kojoj, prema evropskoj, upadljivo dominira poslovnost. Iz Luisovih pisama vidi se, naime, jasno kako se autor *Dr Arosmita* svesrdno brinuo za prođu svojih knjiga, sam vodio računa da recenzenti dobiju besplatne primerke, i svojeručno sastavljao oglase. Što se pak tiče njegovog mišljenja o pisanju kao poslu, ono nije baš „uzvišeno”. Luisove primedbe na stil počinju konstatacijom da je to nešto što ne postoji. Mladom čoveku koji želi da postane pisac on daje jednostavno uputstvo: neka deset godina pažljivo posmatra svet oko sebe i neka čita pisce „kao što su: Tolstoj, Dostojevski, Hotorn, Melvil, Hemingvej, Kater, Tomas Vulf, Dos Pasos, Henri Džejms, Mark Tven, Varton, Fokner, Ričard Rajt, Marita Vulf, Koldvel, Farel, Stajnbek, Dikens, Hardi, Tekeri, Ivlin Vo, Skot, sestre Bronte, Samjuel Batler, H. Dž. Vels, A. Benet, E. M. Forster, Kipling, Moam, Džordž Mur, Balzak i Prust (od 35 svega 4 neanglosaksonca!). No to malo frivolna prostodušnost ne treba da zavede u potcenjivanje Luisa. On je, zahvaljujući možda baš i toj koncentrisanosti samo na posmatranje, i usvajanje najbližih uzora, dao vanredno žive likove iz svoje sredine, bio je odista, kako kaže Rigs, „imenovač životinja u američkoj zoološkoj bašti”.

(1953, 129, 372, 3, str. 222–223)

MINHENSKI ČASOPIS *Welt und Wort* objavio je u svom 2. ovogodišnjem broju, iz pera Fridriha Merkera, uvodnik *Prekori i zahtevi*, u kome se, između ostalog, iznose zanimljive opaske na sistem naknade autorskih prava. Kao što je poznato, na osnovu

međunarodne konvencije, pisci od čije je smrti prošlo najmanje 50 godina postaju „slobodni”, to jest, za objavljivanje njihovih dela se nikom ne plaća honorar. (Kod nas se on za starije domaće pisce plaća, ali je mali.) Merker smatra da je ova odredba nepravilna, i to ne samo zato što se kosi sa opštim propisima ličnog prava. Štetna posledica te „slobode” je u tome što izdavači i direktori pozorišta koji se usude da objave ili izvedu delo savremenog, ili čak nepoznatog autora, dobijaju mesto pohvale – kaznu, u vidu visokih honorara koje moraju da plate. Naprotiv, oni izdavači i direktori koji plašljivo i neduhovito tapkaju u mestu, izvodeći i objavljujući već priznate standardne autore – oslobađaju se te neprijatne globe. – Za nas je ovo mišljenje interesantno zato što delimično objašnjava „klasikomaniju”, na koju se tuže čitaoci i gledaoci željni novoga.

(1953, 129, 372, 3, str. 223–224)

STRANI ČASOPISI, u prvom redu nemački, posvećuju veliku pažnju jednom novom, ili bolje reći ponovnom, literarnom otkriću. Reč je o *Čoveku bez osobina* (*Der Mann ohne Eigenschaft*), romanu Roberta Muzila (Musil), za koga na primer *Tajms* kaže da je „najznačajniji romansijer nemačke jezičke oblasti, jedan od najmanje poznatih pisaca ove epohe”. U stvari je već posle objavljivanja prve od triju knjiga Muzilovog romana, 1930, kritika ovo delo stavljala uz Prustovo i Džojsovo. Druga knjiga pojavila se 1932, ali su političke prilike u Nemačkoj sprečile njeno delovanje. Pisac (rođen 1880. u Klagenfurtu u Austriji) je umro 1942. u Švajcarskoj, ne završivši svoje životno delo. Muzilova udovica izdala je 1943. krnju treću knjigu romana, a sada se, evo, pojavljuje u jednom tomu celi ogromni torzo od 1672 strane. *Čovek bez osobina* tretira, u jednoj satirično-utopističnoj transpoziciji, prilike u Austrougarskoj monarhiji („Kakaniji” romana), u godinama 1913–1914, prikazujući kako ljudi i ustano-

ve, u državi već osuđenoj na propast, žive i delaju kao da će ona trajati u večnosti. Pripovedanje se odvija kroz duge intelektualne refleksije glavnog junaka, Ulriha. – Istovremeno sa nemačkim izdanjima, *Čoveka bez osobina* objavljuju, u prevodu, u Francuskoj i Americi.

(1953, 129, 372, 3, str. 224–225)

SVRGNUTI SE BRANE, objavljujući, iz svoje prisilne povučenosti, more memoara, autobiografija i biografija. Posle memoara Degrela, Keselringa, brojnih Musolinijevih biografija, svet je dobio, kako izveštavaju strani časopisi, i sećanja Mikloša Hortija, bivšeg mađarskog regenta, pod naslovom *Jedan život za Mađarsku* (Ein Leben für Ungarn, Bonn, 1953). U ovom svom obračunu sa sobom, kroz koji žilavo provejava nostalgija za starom dobrom Austrougarskom, Horti ne može da ne prizna da je sam on, vaspitanik te iste Austrougarske, izazvao za vreme svoje vladavine nekoliko ekstremističkih ekscesa, pa spominje i novosadsku raciju 1942, za vreme koje su mađarske trupe u ovom gradu ubile, po Hortijevom računu, 3000 Srba i Jevreja. Ipak, u zaključku, pisac pledira za ponovno ujedinjenje centralne Evrope, ne zaboravljajući pritom da ovu grandioznu zamisao dopuni pozivom na jačanje mađarskog nacionalizma. Jer, misli valjda, za svako ujedinjenje potrebni su dobri žandari.

(1953, 129, 372, 3, str. 226)

DVE ZBIRKE PESAMA iz istoga kruga i vremena objavljene su skoro istovremeno: jedna, *My Best Mary* (Draga moja Meri) u Engleskoj, druga, *The Selected Letters of Lord Byron* (Izabrana pisma lorda Bajrona) u Americi. Prva sadrži pisma velikoga engleskog pesnika Šelija, Meri Šeli, koja je i sama bila pisac. Kako se u recenziji *Contemporary Review*-a za avgust 1953. kaže, ova pisma otkrivaju da je brak između Persi Biš Šelija i Meri Šeli, u trajanju

od osam godina, u stvari, i pored svih nedaća koje su ih snalazile (deca su redom umirala) i pored ženine razdražljive, nezdrave prirode – bio srećan period života za oboje, (protivno mišljenju i tvrdnjama mnogih biografa). Pisma sadrže niz zanimljivih podataka o velikim savremenima bliskim pesnikinji, o njenom ocu Vilijemu Godvinu, o Bajronu, Šeliju, Li Hantu i Lembovima. – Što se tiče druge knjige, Bajronovih odabranih pisama, nju američki *Time* komentariše pomalo senzacionalistički, ističući već poznate i zloupotrebjavane skandalozne afere velikog romantičara. Ukazuje se, međutim, i na pisma u kojima Bajron opisuje kako se borio da suzbije svoje telesne nedostatke: deformisanost noge i preteranu težinu; zatim na ona koja beleže zgode sa mnogobrojnih putovanja; pisma o ljubavnim peripetijama, među kojima jedno sa ovom zanimljivom izjavom: „Osećam, i to gorko, da čovek ne bi trebalo da troši život uz ženu i na grudima žene koja mu je stranac... Ali ja nemam ni snage duha da pokidam svoj lanac, ni neosetljivosti koja bi slabila njegovu težinu.” – Snagu za raskidanje toga lanca našao je Bajron 1823, inspirisan oslobodilačkom borbom Grka, za koju je, neposredno, i položio život.

(1953, 129, 372, 4, str. 315–316)

O PSIHI PROSEČNOG AMERIKANCA napisao je Vilijem Baret za pariski *Preuves* br. 29 članak pod naslovom „Parabola za srednju američku klasu”. To je u stvari prikaz romana-best-selera *Tačka sa koje nema povratka*, od američkog savremenog pisca Dž. P. Merkenda, odnosno prikaz jednog momenta u tom romanu koji se sastoji u sledećem: Čarls Grej, bankarski činovnik, bori se za mesto viceprezidenta u svom preduzeću, na koje polaže prava i jedan njegov rival. Konačnu odluku Čarls treba da sazna na ručku kod svoga šefa. Ovaj se još ne izjašnjava otvoreno, ali po nekim aluzijama Čarls shvata da je izbor pao na drugoga i da je sav njegov grčeviti trud da se položaja domogne bio uzalu-